

ABDULLATIF TURDALIYEV TADQIQOTLARIDA QO‘QON ADABIY MUHITI MEROSINING O‘RGANILISHI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK AHAMIYATI

**Mamarasulova
Diyoraxon**

*Qo‘qon davlat universiteti, O‘zbek tili va adabiyoti
yo‘nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya.

Ushbu maqolada adabiyotshunos olim Abdullatif Turdaliyevning Qo‘qon adabiy muhiti va uning namoyandalari ijodini o‘rganishga qo‘shgan hissasi, xususan, Mahmud Hakim Yayfoni ijodiga bag‘ishlangan ilmiy izlanishlarining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, olimning ilmiy faoliyati O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadi bilan o‘zaro bog‘liqlikda yoritiladi. Tadqiqotda tarixiy-adabiy merosni o‘rganish, ilmiy tadqiqotlarni ommalashtirish, madaniy-ma‘rifiy muassasalar faoliyatini takomillashtirish va milliy madaniyatni keng targ‘ib qilish masalalariga e‘tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: Abdullatif Turdaliyev, Qo‘qon adabiy muhiti, Mahmud Hakim Yayfoni, mumtoz adabiyot, adabiy meros, madaniyat, Taraqqiyot strategiyasi, 76-maqsad, ilmiy tadqiqot, milliy qadriyatlar.

KIRISH

O‘zbek xalqining boy ma‘naviy merosi, ko‘p asrlik adabiy an‘analari va mumtoz adabiyot namoyandalari ijodini o‘rganish bugungi adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biridir. Xususan, Qo‘qon adabiy muhiti o‘zbek mumtoz adabiyoti taraqqiyotida alohida o‘rin tutadi. Ushbu muhitda shakllangan adabiy an‘analar, ijodiy munosabatlar va badiiy tafakkur rivoji milliy adabiyotimiz tarixini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Qo‘qon adabiy muhiti Amiriy, Nodira, Uvaysiy, Muqimiy, Furqat, Zavqiy, Muhyi va boshqa ko‘plab ijodkorlar nomi bilan bog‘liq. Ularning ijodiy merosi o‘zbek adabiyotining janr, mavzu, badiiy mahorat va ma‘naviy qadriyatlar jihatidan boyishiga katta hissa qo‘shgan. Shu bois ushbu adabiy muhit vakillari hayoti va ijodini ilmiy asosda o‘rganish, mavjud manbalarni aniqlashtirish hamda ularni yosh avlodga yetkazish dolzarb ilmiy vazifalardan hisoblanadi.

Mazkur yo‘nalishda faoliyat olib borayotgan adabiyotshunos olim Abdullatif Turdaliyevning ilmiy izlanishlari alohida e‘tiborga loyiq. Xususan, uning “Mahmud Hakim Yayfoni” nomli monografiyasi Qo‘qon adabiy-madaniy merosini o‘rganishga qaratilgan ilmiy ishlardan biridir. 2026-yil 23-sentabrda Qo‘qondagi Buyuk allomalar

muzeida ushbu monografiya taqdimotiga bag'ishlangan ilmiy-adabiy tadbir o'tkazilgani ham mazkur tadqiqotning ilmiy-ma'rifiy ahamiyatini ko'rsatadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, tarixiy-adabiy merosni asrash faqat o'tmish haqidagi ma'lumotlarni saqlash bilan cheklanmaydi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglash, yoshlarning kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish, ilmiy tafakkurini rivojlantirish va milliy madaniyatni keng targ'ib etish bilan ham uzviy bog'liq.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadi madaniyat va san'at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari hamda obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilashga qaratilgan. Ushbu maqsadda ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash, milliy madaniyatni keng targ'ib qilish va madaniy meros obyektlarini saqlash masalalari ham belgilangan.

Shu nuqtayi nazardan, Abdullatif Turdaliyevning ilmiy faoliyatini 76-maqсад bilan bog'liq holda o'rganish olim tadqiqotlarining nafaqat adabiyotshunoslik, balki madaniy-ma'rifiy rivojlanish uchun ham ahamiyatini ochib berishga imkon yaratadi.

Maqolaning maqsadi — Abdullatif Turdaliyevning Qo'qon adabiy muhitini o'rganishga oid ilmiy faoliyatini tahlil qilish va uning natijalarini Taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadida belgilangan vazifalar bilan bog'liq holda yoritish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda tarixiylik, ilmiy tahlil, tavsifiy tahlil va qiyosiy yondashuv usullaridan foydalanildi.

Tarixiylik usuli orqali Qo'qon adabiy muhitining o'zbek mumtoz adabiyoti tarixidagi o'rni hamda uning madaniy-ma'rifiy ahamiyatini yoritishga e'tibor qaratildi.

Tavsifiy tahlil usuli Abdullatif Turdaliyevning "Mahmud Hakim Yayfoniy" monografiyasi

[21.10.2026 21:11] Nargizxon Zaripova: aqidagi e'lon qilingan ma'lumotlarni o'rganish va uning tadqiqot yo'nalishini tavsiflashda qo'llanildi.

Qiyosiy yondashuv orqali olimning ilmiy faoliyati bilan Taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadida belgilangan madaniyatni rivojlantirish, ijodkorlar faoliyatini targ'ib qilish va madaniy merosni asrash vazifalari o'rtasidagi mazmuniy bog'liqlik ko'rib chiqildi.

Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni, Qo'qon universitetining monografiya taqdimotiga oid axboroti hamda Qo'qon adabiy muhitiga doir ilmiy materiallardan foydalanildi.

Shuni ta'kidlash kerakki, maqola ochiq manbalarda mavjud ma'lumotlar asosida tayyorlangan. Monografiyaning to'liq matni va olimning barcha ilmiy ishlari ro'yxati tahlil qilinmagani sababli, uning ilmiy qarashlari haqida manbalarda tasdiqlanmagan xulosalar chiqarilmadi.

NATIJALAR

Abdullatif Turdaliyevning Qo'qon adabiy muhitini o'rganishdagi o'rni

Qo'qon adabiy muhiti o'zbek mumtoz adabiyotining muhim markazlaridan biri bo'lib, unda shakllangan adabiy an'analar ko'plab shoir va adiblarning ijodida namoyon bo'lgan. Ushbu muhitni chuqur o'rganish uchun tarixiy manbalar, adabiy

asarlar, qo'lyozmalar va zamonaviy adabiyotshunoslik tadqiqotlarini o'zaro bog'liq holda tahlil qilish zarur.

Adabiyotshunos Abdullatif Turdaliyevning "Mahmud Hakim Yayfoniy" nomli monografiyasi shu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlardan biri sifatida e'tiborga loyiq. Monografiya taqdimoti 2026-yil 23-sentabrda Qo'qondagi Buyuk allomalar muzeyida o'tkazilgan. Tadbir Qo'qon universiteti, Buyuk allomalar muzeyi va Amiriy kutubxonasi hamkorligida tashkil etilgan.

Mazkur tadbirda olimning ilmiy faoliyati, ijodiy merosi va monografiyaning mazmun-mohiyati talabalarga tanishtirilgan. Bu holat ilmiy tadqiqotlarni ta'lim jarayoni va madaniy-ma'rifiy tadbirlar bilan bog'lash muhimligini ko'rsatadi.

Monografiyaning nomi va taqdimotiga oid ma'lumotlar uning Qo'qon adabiy-madaniy merosini o'rganish doirasidagi ahamiyatini belgilashga asos beradi. Biroq asarning muayyan boblari, ilmiy yangiliklari va xulosalarini batafsil tahlil qilish uchun monografiyaning to'liq matnini o'rganish lozim.

Taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadi va adabiy merosni targ'ib qilish

Taraqqiyot strategiyasining 76-maqsadi madaniyat va san'at sohalarini rivojlantirish, madaniyat muassasalarining imkoniyatlarini kengaytirish va madaniy merosni asrash bilan bog'liq muhim vazifalarni qamrab oladi.

Ushbu maqsadning asosiy yo'nalishlari orasida ijodkorlar va madaniyat sohasi vakillarini qo'llab-quvvatlash, milliy madaniyatni xalqaro darajada ommalashtirishga qaratilgan tadbirlarni tashkil etish, atoqli ijodkor ziyolilarning hayoti va faoliyatini keng targ'ib qilish hamda madaniy meros obyektlarini saqlash bor.

Mazkur vazifalar bilan Abdullatif Turdaliyevning ilmiy faoliyati o'rtasida bir necha jihatdan mazmuniy bog'liqlik mavjud.

Birinchidan, adabiyotshunoslik tadqiqotlari tarixiy-adabiy meros haqidagi bilimlarni kengaytirishga xizmat qiladi. Muayyan ijodkor hayoti va ijodini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy asarlar milliy adabiyot tarixini boyitadi.

Ikkinchidan, ilmiy monografiyalarni taqdim etish, muhokama qilish va ta'lim jarayonida ulardan foydalanish madaniy-ma'rifiy faoliyatni rivojlantiradi. Qo'qonda "Mahmud Hakim Yayfoniy" monografiyasi taqdimotining o'tkazilishi bunga misol bo'la oladi.

Uchinchidan, adabiy merosni o'rganish natijalarini ommalashtirish yoshlarning milliy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishi mumkin. Bunda kutubxonalar, muzeylar, oliy ta'lim muassasalari va elektron platformalar muhim o'rin tutadi.

Demak, Abdullatif Turdaliyevning tadqiqotlarini 76-maqсад bilan bog'lash olimning ilmiy faoliyati strategiyada belgilangan madaniy-ma'rifiy yo'nalishlarga mazmunan mos kelishini ko'rsatadi. Bu bog'liqlikni olimning davlat dasturidagi vazifalarni bevosita bajargani sifatida emas, balki ilmiy faoliyatining umumiy maqsadlar bilan uyg'unligi sifatida tushunish lozim.

Qo'qon adabiy merosini ommalashtirish istiqbollari

Qo'qon adabiy muhitiga oid ilmiy tadqiqotlarning samaradorligini oshirish uchun ularni keng jamoatchilikka yetkazish zarur. Buning uchun bir necha amaliy yo'nalishlarni taklif etish mumkin.

Birinch yo‘nalish — Qo‘qon adabiy muhiti namoyandalariga bag‘ishlangan ilmiy monografiyalar, maqolalar va bibliografik ma‘lumotlarni yagona elektron platformada jamlash.

Ikkinchi yo‘nalish — oliy ta‘lim muassasalarida mumtoz adabiyotga bag‘ishlangan ilmiy seminarlar, kitob taqdimotlari va adabiy uchrashuvlarni muntazam tashkil etish.

Uchinchi yo‘nalish — muzeylar va kutubxonalar bilan hamkorlikda tarixiy-adabiy manbalarni raqamlashtirish hamda ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.

To‘rtinchi yo‘nalish — Qo‘qon adabiy muhitiga oid tadqiqotlarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida ommalashtirish orqali xalqaro ilmiy aloqalarni rivojlantirish.

Beshinchi yo‘nalish — yosh tadqiqotchilarni mumtoz adabiyot manbalarini o‘rganishga jalb etish, ularga ilmiy maqola yozish, matnshunoslik va manbashunoslik bo‘yicha amaliy ko‘nikmalar berish.

Ushbu takliflar madaniy merosni asrash, ilmiy tadqiqotlarni ommalashtirish va madaniy-ma‘rifiy muassasalar faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan vazifalarga mos keladi.

MUHOKAMA

Abdullatif Turdaliyevning Qo‘qon adabiy muhitiga oid ilmiy faoliyatini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, mumtoz adabiyot tadqiqotlari faqat adabiyot tarixi doirasidagi ilmiy masala emas. Ular jamiyatning ma‘naviy hayoti, tarixiy xotirasi va milliy o‘zligini anglash jarayonlari bilan ham chambarchas bog‘liq.

Taraqqiyot strategiyasining 76-maqjadi madaniyat va san‘atni rivojlantirishni davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilaydi. Shu nuqtayi nazardan, adabiyotshunos olimlarning ilmiy ishlari milliy madaniyatni saqlash va targ‘ib qilishga xizmat qiluvchi intellektual manba sifatida baholanishi mumkin.

Bunda ilmiy tadqiqotning o‘zi bilan uning natijalarini ommalashtirishni farqlash lozim. Monografiya yaratish tarixiy-adabiy bilimlarni rivojlantirishga xizmat qilsa, uning taqdimoti, kutubxonalarda mavjudligi, elektron shaklda tarqatilishi va ta‘lim jarayoniga joriy etilishi ushbu bilimlarning kengroq auditoriyaga yetib borishini ta‘minlaydi.

Qo‘qon universiteti va madaniy muassasalar hamkorligida o‘tkazilgan monografiya taqdimoti ilmiy faoliyatni jamoatchilikka tanishtirishning amaliy namunasi sifatida ahamiyatlidir. Bunday tadbirlar davomiy va tizimli tashkil etilsa, yoshlarning mumtoz adabiyotga qiziqishini oshirish, yangi ilmiy izlanishlarni rag‘batlantirish va hududning adabiy merosini keng targ‘ib qilish imkoniyatlari ortadi.

Shuningdek, madaniy merosni zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida ommalashtirish masalasi ham muhimdir. Raqamli kutubxonalar, elektron kataloglar va ilmiy maqolalar bazasi tadqiqotchilar uchun manbalardan foydalanishni yengillashtiradi. Bu esa tarixiy-adabiy merosni kelajak avlodga yetkazishning samarali usullaridan biridir.

Shunday qilib, Abdullatif Turdaliyevning ilmiy izlanishlari va Taraqqiyot strategiyasining 76-maqjadi o‘rtasidagi bog‘liqlik madaniy merosni ilmiy o‘rganish, uni ommalashtirish va ma‘naviy taraqqiyotga xizmat qildirish nuqtayi nazaridan namoyon bo‘ladi.

XULOSA**O‘rganishlar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:**

Birinchidan, Qo‘qon adabiy muhiti o‘zbek mumtoz adabiyoti tarixining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, uning namoyandalari ijodini chuqur o‘rganish milliy adabiyot tarixini boyitishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, Abdullatif Turdaliyevning “Mahmud Hakim Yayfoniy” monografiyasi Qo‘qon adabiy-madaniy merosini tadqiq etishga qaratilgan ilmiy ishlardan biri hisoblanadi. Uning taqdimoti ilmiy izlanishlarni yoshlar va jamoatchilikka yetkazish imkoniyatini yaratgan.

Uchinchidan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasidagi 76-maqсад madaniyat va san‘atni rivojlantirish, ijodkorlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va madaniy merosni asrashga qaratilgani bilan adabiyotshunoslik tadqiqotlarining ijtimoiy ahamiyatiga mos keladi.

To‘rtinchidan, Qo‘qon adabiy merosini ommalashtirish uchun ilmiy asarlarni raqamlashtirish, elektron platformalar yaratish, ilmiy seminarlar tashkil etish va yosh tadqiqotchilarni qo‘llab-quvvatlash maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, Abdullatif Turdaliyevning ilmiy faoliyatini o‘rganish Qo‘qon adabiy muhitining tarixiy va ma‘naviy ahamiyatini yoritishga, milliy adabiy merosni asrashga hamda uni zamonaviy ilmiy-ma‘rifiy muhitda targ‘ib qilishga xizmat qiladi. Bu jarayon Taraqqiyot strategiyasining 76-maqсадida belgilangan madaniyatni rivojlantirish vazifalari bilan mazmunan uyg‘unlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida. — Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-5841063>

2. Qo‘qon universiteti. “Qo‘qon adabiy muhitining nodir sahifalaridan: ‘Mahmud Hakim Yayfoniy’ monografiyasi taqdimoti”. 2026-yil 24-sentabr. <https://www.kokanduni.uz/uz/blog/show/qoqon-adabiy-muhitining-nodir-sahifalaridan-mahmud-hakim-yayfoniy-monografiyasi-taqdimoti>

3. “Qo‘qon adabiy muhitining Uvaysiy ijodiy mahorati shakllanishidagi o‘rni”. Adabiy Meros ilmiy jurnali, 2026. <https://www.adabiymeros.uz/index.php/itj/article/view/93>

4. Turdaliyev A. Mahmud Hakim Yayfoniy. “Vorisi”. Toshkent – 2026.